

מטות ב

בנוגע דער הוספה פון רש"י קען מען זאגן, אז דערמיט גיט רש"י צו א ביאור אין דברי ר' מאיר (ווי מען געפינט בכמה מקומות אז רש"י איז מעתיק א לשון פון חז"ל און איז דערנאך מוסיף ביאור מדילי);

אבער בנוגע דעם שינוי הנ"ל (וועגן וועלכן „כתוב" רעדט ר' מאיר) — וואס רש"י פארבינדט דעם לימוד מיט אן אנדער פסוק — מוז מען זאגן, אז רש"י האט געהאט אן אנדער גירסא אין ספרי, וואס לויט יענער גירסא רעדט ר' מאיר וועגן אונזער פסוק אין פ' מטות.¹

מען דארף אבער פארשטיין: פאר- וואס קלייבט אויס רש"י דוקא די גירסא, אז ר' מאיר לערנט ארויס פון פסוק אין פ' מטות, און ניט די גירסא הנפוצה? אז

א. אין היינטיקער סדרה דערציילט די תורה אז נאך מלחמת מדין זיינען די „פקודי החיל" אנגעזאגט געווארן, אז „כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו גוי". שטעלט זיך רש"י אויף די ווער- טער „כל הורג נפש" און איז מפרש: „רבי מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכל מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל הנוגע בחלל. מקיש הורג לנוגע מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו".

וצריך להבין: דער מקור פון מאמר ר' מאיר איז אין ספרי, אבער אין ספרי ווערט עס געבראכט ניט אויף דעם פסוק „כל הורג נפש" דפרשתנו, נאר אויף א פריערדיגן פסוק „וכל אשר יגע". בחלל חרב" אין פ' חוקת² — לשון הספרי „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" באציט זיך צום כתוב אין פ' חוקת.

אויך: רש"י איז מוסיף אויף לשון הספרי די ווערטער „ולמדך הכתוב שהכל מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו".³

(5) שהרי אין מקום לומר שרש"י ישנה (ש"י פתוחה, גר' סגולה) מקום דברי ר"מ!

(6) כ"ה לפי גירסת הגר"א בספרי, שר"מ מתחיל „א"צ הרי הוא אומר (בפרשתנו) וכל הורג נפש". אבל גירסתו אינה מתאמת לפרש"י, כי גורס בהמשך לשון הספרי „הורגו בדבר שאינו מקבל טומאה" (ראה מפרשי הספרי).

(7) כלשון רש"י (כולל ההוספה „ולמדך הכתוב . . . עצמו") הובא גם בסמ"ג מ"ע רלא, וקאי על הפסוק שבפרשתנו „שאמר תורה כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו". ובמשנה למלך הל' טומאת מת פ"ה ה"ג בדיה עוד הביא ר"י — הביא כן בשם הספרי, אבל אפ"ל שמעתיק לשון רש"י (שמצינו מיד) ובפרט שמביא גם הוספה הנ"ל. וראה לקמן הערה 36.

(8) ראה מפרשי הספרי — כמה גירסאות בלשון הספרי (וראה גם ספרי הוצאת האר"י שם) שמביא מכמה דפוסים וכת"י, ובכולם — בא הספרי כביאור עה"פ דפ' חוקת (ולא עה"פ דפרשתנו).

(1) לא, יט.

(2) כ"ה בדפוסים שלפנינו (הנוגע). ובדפוס א' וב' וכן בכת"י רש"י שתח"י (וכן הובא ברמב"ן ועוד מפרשי רש"י) — „נוגע". ובפשטות כצ"ל (כבפסוק).

(3) יט, טז.

(4) ובספרי שם לפנינו (במקום תיבות אלו) „שמטמא בהיט". וראה רמב"ן ורא"ם כאן. לקמן בפנים סעיף ג, ובהערה 15.

המקבל טומאה הכתוב מדבר" איז משמע, אז ר"מ קומט [ניט מרבה זיין „כל דבר המקבל טומאה" (און ניט בלויז „חרב"), נאָר פאַרקערט — ער קומט] ממעט זיין, אז דער פסוק רעדט נאָר וועגן „הורג בדבר המקבל טומאה" (און ניט בהורג סתם, על ידי איזה דבר שהוא).

אויך: איז פרש"י דאָ ווערט בכלל ניט דערמאָנט דער דין אז אַ חרב איז טמא טומאת ז', „חרב הרי הוא כחלל". נאָך מער: אויך ביים פסוק „בחלל חרב" גופא (בחוקת) איז רש"י גאָרניט מפרש. וואָס דערפון איז מוכח, אז לפרש"י מיינט „בחלל חרב" כפשוטו (של מקרא)¹² אז מען רירט אָן בחלל, ניט בחרב — דעם חרב (וטמא מטעם „חרב הרי הוא כחלל") — וואָרום אזאָ שינוי הפשט וואָלט רש"י געדאַרפט זאָגן בפירוש, כמובן —

דהיינו אז „בחלל חרב" רעדט וועגן אַ פאַל פון נגיעה במת וועלכער איז אַ חלל (דערהאַרגעט דורך אַ) חרב און דער-נאָך איז דער פסוק מוסיף: או (אפילו) במת (סתם) או (אפילו) בעצם אדם — וואָס אדם דאָ איז כולל סיי חלל חרב סיי מת סתם.

ועפ"ז — איז דער מאמר פון ר"מ וואָס רש"י ברענגט בפרשטנו אַ דין בפ"ע, און „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" איז (לפי גירסת רש"י בספרי) פאַרבונדן אויסשליסלעך מיט אונזער „כתוב" („כל הורג נפש") און האָט קיין שייכות ניט מיטן פסוק „בחלל חרב".

ובכלל — פשוטו של מקרא דאָ איז

ר' מאיר באַציט זיך צום פסוק אין פ' חוקת?

ב. דער רא"ם איז מבאר⁹, אז דער מאמר פון ר' מאיר קומט בהמשך צום פריערדיקן דין אין ספרי וואָס ווערט אָפגעלערנט פון „בחלל חרב": „בא הכתוב ולימד על החרב שטמאה טומאת ז' והנוגע בה טמא טומאת ז' — „חריב" הרי הוא כחלל") — ווען מען רירט אָן אַ חרב (וואָס האָט אָנגע-רירט אַ מת) איז ער טמא טומאת ז' (פונקט ווי ער וואָלט אָנגערירט דעם מת עצמו). און אויף דעם איז ר' מאיר מוסיף ומחדש, אז פון אונזער פסוק — „כל הורג נפש" — לערנט מען אָפ, אז „לאו דוקא חרב אלא כל דבר המקבל טומאה" איז דער דין אז „הכלי מטמא בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו". ומהאי טעמא ברענגט עס רש"י דאָ ביי אונזער פסוק און ניט פריער ביים פסוק „בחלל חרב", ווייל די רא"י אז „לאו דוקא חרב אלא כל דבר המקבל טומאה" איז פון „כל הורג נפש" שבפרשתנו.

עס איז אָבער שווער אזוי איינ-לערנען אין פירוש רש"י¹⁰ (אז לפי פשוטו של מקרא איז די דרשה פון ר' מאיר (שהובא בפרש"י) פאַרבונדן (און בהמשך) צום דין פון „חרב הרי הוא כחלל") — ווייל לפ"ז איז דער (עיקר) חידוש פון ר"מ איז דעם אז „לאו דוקא חרב" נאָר „כל דבר המקבל טומאה", און פון דעם לשון בפרש"י „בהורג בדבר

(9) לפרש"י כאן — קרוב לסופו.

(10) לשון חז"ל — פסחים יז, ריש ע"ב (ובר"ח

שם — מספרי). ושו"נ.

(11) נוסף ע"ז שפשטות לשון רש"י היא שאמירת

ר"מ היא על התיבות „כל הורג נפש".

(12) כבהמשך הכתוב: בעצם אדם.

(א) דאָס איז בלויז מכריח אַז דאָ רעדט זיך וועגן טומאה בחיבורין (ניט אין אַן אופן פון „זרק בו חץ“), אָבער ניט אַז דער דבר המחבר מוז זיין אַ „דבר המקבל טומאה“; מען קען דאָך לערנען (ווי דער רמב״ן¹⁴ לערנט), אַז „כל הורג נפש“ איז טמא, מחמת היסט¹⁵ (דורך גורם זיין אַז דער מת ווערט גערירט ממקומו)¹⁶, וואָס היסט איז אפילו דורך אַ דבר שאינו מקבל טומאה.

ואדרבה: וויבאַלד דער פסוק זאָגט „כל הורג נפש“, איז מסתבר כנ״ל, אַז די תורה איז כולל וואָס מער אופנים אין הורג נפש, ובמילא איז לכאורה בעסער איינצלערנען, אַז דער פסוק רעדט וועגן „טומאת היסט“ וועלכער איז שייך בכל דבר (סיי אַ דבר המקבל טומאה סיי אַ דבר שאינו מקבל טומאה), ווי צו זאָגן אַז דאָ רעדט זיך דוקא וועגן אַ הורג בדבר המקבל טומאה.

(ב) עס איז שווער אָנצונעמען, אַז דער היקש זאָל זיין אַ יסוד הכרחי בפשט¹⁷ מפילו אויף דעם צווייטן פרט — אַז דאָ רעדט זיך דוקא וועגן טומאה בחיבורין, בשעת מען קען לערנען בפשטות (כנ״ל), אַז דער פסוק מיינט דאָ צוויי באַזונדערע אופנים פון טומאת מת:

(14) עה״פ כאן.

(15) אלא שלהרמב״ן כ״ה „לשונם בספרי“ וכמו שהוא לפנינו (כנ״ל הערה 4). „אבל מדברי רש״י נראה שלא ה״י כתוב בספרי אלא בהורגו בדבר המקבל טומאה ה״י מדבר אבל לא ה״י כתוב בו שמטמא בהיסט“ (רא״ם כאן).

אבל מ״מ אפשר לפרש כן דברי ר״מ (וכדלקמן בפנים), ובפרט שבא בהמשך להשק״ט והק״י דהמת מטמא בהיסט.

(16) להעיר שטומאת היסט נזכר בפרש״י לפני׳ (מצורע ט, יב). אלא דשם מדובר שהטמא (הזב) היסט דבר טהור.

לכאורה: „כל (יעדער) הורג נפש“ ווערט טמא בטומאת מת,

„כל הורג נפש“ סיי בדבר המקבל טומאה, סיי — שאינו מקבל טומאה, סיי בחץ (וואָס ס׳איז ניט געווען קיין נגיעה במת),

וכל (און אויך יעדערער וועלכער איז) „נוגע בחלל“ (אויך ווען דער נוגע איז ניט געווען דער הורג).

ועפכ״ז — פון וואָנען נעמט רש״י בפשוטו של מקרא צו לערנען, אַז „כל הורג נפש“ מיינט דוקא „בהורג בדבר המקבל טומאה“, און דאָס גופא — דוקא אויב עס איז געווען „בחיבורי המת“?

ג. כמה לערנען, אַז רש״י פאַרלאָזט זיך אויף דעם וואָס ער זאָגט בסיום פירושו „או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת״ל וכל נוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבורו אף הורג ע״י חבורו“; און וויבאַלד אַז טומאת ה״הורג“ איז דוקא ע״י חיבורו, דורך דעם וואָס דער דבר ההורג רירט אַן דעם מת ווערט ער טמא און איז מטמא דעם הורג („הכלי מטמא אדם בחיבורי המת כאילו נוגע במת עצמו“) — דערפאַר מוז עס זיין אַ דבר המקבל טומאה (ווייל אויב דער דבר ההורג בלייבט טהור, איז ווי קען אַ דבר שאפשר להיות טמא און בכ״ז בלייבט ער טהור — „בריינגען“ טומאה, מטמא זיין (דעם הורג)).

אָבער ס׳איז דוחק הכי גדול אָננעמען אַז דער גאַנצער יסוד פון פירוש רש״י איז דער היקש פון „הורג לנוגע“¹⁸ — ווייל:

(18) משא״כ בבחי׳ פרשתנו עה״פ שמפרש „כל הורג נפש נוגע בו ע״י חבור חרב דומיא דנוגע להוציא הזורק בו חץ והרגו שלא נטמא“.

עצמו" (וואס דער הכרח ע"ז איז פון „כל הורג נפש") — איז נאך אלץ פאראן אן ארט צו זאגן אז „אפילו זרק בו חץ והרגו" זאל ער ווערן טמא, און דאס ווערט נשלל דורכן היקש, כדלקמן].

ד. והביאור בזה:

לויט פשוטו של מקרא, איז דער מכוון פון „ואתם חנו גו' כל הורג גו' אן אזהרה ווען ס'איז נוגע לפועל. ד.ה. פריער אין פרשת חוקת האט דער אוי-בערשטער אָנגעזאגט משה'ן אלע דינים בשייכות צו טומאת מת („זאת התורה גו'";¹⁸) ובפרשתנו ווערן זיי געזאגט בשעת מעשה¹⁹, אן אזהרה לאנשי החיל, אז זיי זאלן אויספאלגן די דינים (פון פ' חוקת) בפועל.

עפ"י שטעלט זיך אָבער אַ תמ' גדולה אין אונזער פסוק: לערנענדיק די ווערטער „כל הורג נפש" בפשטות איז משמע, אז יעדער הורג נפש ווערט טמא בטומאת מת, ד.ה. די טומאה איז ניט פארבונדן מיט נגיעה במת אָדער מיט געפינען זיך באוהל המת, נאָר די עצם מעשה פון הריגת נפש איז מטמא דעם הורג.

[און אע"פ אז בלימוד ע"ד ההלכה איז ניטאָ קיין אָרט פאַר אַזאָ קס"ד, און ווי דער רמב"ם²⁰ זאגט „הרי הוא אומר כל הורג נפש . . וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג . . נטמא שבעת ימים אלא כו' (כדלקמן סעיף ח) — איז אָבער ע"ד הפשט פאַראַן אַן אָרט צו זאָגן, אַז ווי-באַלד דורך הריגת נפש שאַפט מען (אבי

דורך „הורג נפש" אָדער דורך „נוגע בחלל". ובפרט כנ"ל אז דער פסוק זאגט „כל הורג נפש" — וואָס פירושו (בפשטות) איז — יעדער הורג נפש, און ניט דוקא דער וואָס איז נוגע במת ע"י חיבורין בשעת הריגה.

ג) פשט הלשון אין ספרי ובפרט בפרש"י איז, אז דברו בהווה, אן במלחמת מדין איז געווען (אויך) „זרק בו חץ". וכדרך המלחמות — בחרבי (ודכוותי) ובקשתי (ודכוותי').

וע"פ הנ"ל קומט אויס אז אויף די אנשי המלחמה זורקי החצים גייט ניט דער „ואתם חנו גו'", אע"פ וואָס אויך זיי זיינען בכלל פון „ועתה הרגו גו'!"

ד) שוין גערעדט כמה פעמים, אז אויך די ווערטער פון דעם „דיבור-המתחיל" פון רש"י זיינען מדויק. ובנדו"ד, ווי-באַלד רש"י איז מעתיק פון פסוק בלויז די ווערטער „כל הורג נפש" (און די ווערטער „וכל נוגע בחלל" איז ער אפילו ניט מרמז מיט „וגו'", און זיי ווערן ערשט דערמאָנט בסיום הפירוש איז משמע, אז דער יסוד פון פירוש רש"י זה, אז „בהורג דבר המקבל טומאה הכתוב מדבר, ולמדך הכתוב כו'" — איז (ניט פון די ווערטער „וכל נוגע בחלל", נאָר) בלויז פון די ווערטער „כל הורג נפש".

[און דאָס וואָס רש"י איז מסיים „או יכול אפילו זרק בו חץ כו' מקיש הורג לנוגע כו'" — איז אן ענין נוסף¹⁷: אפילו נאָכדעם ווי מ'ווייס אז „בהורג דבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" און אז „הכלי מטמא אדם . . כאילו נוגע במת

(18) חוקת יט, יד ואילך.

(19) ע"ד פרש"י לפני זה (בהעלותך ט, ד).

(20) ה' טומאת מת פ"ה ה"ג.

(17) ראה לקמן הערה 29 בנוגע לתיבת „או"

בפרש"י.

בדבר המקבל טומאה" ווערט טמא בטומאת מת, איז עס ווייל די כלי וואָס רירט אָן דעם מת ווערט אָן אבי אבות הטומאה (ווי דער מת עצמו), ובמילא איז עס מטמא דעם אדם הנוגע בו בטומאת מת.

ע"ד ווי דאָס איז ע"ד ההלכה אַז "חרב הרי הוא כחלל" — דער חרב באַקומט דעם זעלבן תוקף הטומאה ווי דער "חלל" עצמו²²; ועד"ז געפינט מען — אויך אין פשוטו של מקרא — ביי טומאת זב, אַז דער משכב (ומושב) הזב, נעשה אב הטומאה (ווי דער זב עצמו) לטמא אדם לטמא בנדים²³.

— וואָלט מען ע"ז געזאָגט ביי "הורג בדבר המקבל טומאה", אַז די "כלי" ווערט אָן אבי אבות הטומאה.

רש"י וויל אָבער אַזוי ניט אָננעמען, ווייל לפ"ז קומט אויס, אַז דער חידוש פון פסוק "כל הורג נפש" איז בשייכות צו דער כלי וואָס רירט אָן דעם מת (אַז עס באַקומט דעם תוקף פון אבי אבות הטומאה) — איז ניט גלאַטיק; וואו שטייט דער חידוש אין די ווערטער "כל הורג נפש"?

ווען מען וואָלט דאָס אָפגעלערנט פון פסוק, וכל אשר יגע . . בחלל חרב

אבות ה)טומאה, ווערט מען דערפאַר אַליין טמא].

פרעגט זיך אָבער: אין פרשת חוקת ווערט אינגאַנצן ניט דערמאָנט אַזאָ אופן אין טומאת מת. איז אויב דאָס איז אַ נייער גדר פון טומאה — פאַרוואָס ווערט עס ניט גערעכנט פריער צווישן אַלע אַנדערע דינים ("זאת התורה גו") פון טומאת מת?

באַוואָרנט עס רש"י און איז מפרש אַז אין הכי נמי: דאָ איז ניט נתחדש גע- וואָרן אַ נייער סוג טומאה, נאָר דאָס איז איינער פון די סוגי טומאה וועלכע זיי- נען געזאָגט געוואָרן פריער:

"בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר, ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו": די טומאה פון "כל הורג נפש" — "הורג בדבר המקבל טומאה" — איז אַ פרט פון טומאת חגג, וואָס שטייט שוין פריער [נאָך מער: מ'האָט שוין פריער גע- לערנט²⁴ אַז אפילו נגיעה "בקבר" איז מטמא, און לויט איין פירוש אין רש"י (אויף די ווערטער²⁵ "על פני השדה") — אפילו נוגע ב"גולל ודופק"] — נאָר דאָ (בפ' מטות) איז די תורה מגלה ומפרט, אַז יעדע כלי וואָס רירט אָן דעם מת, איז עס "כאילו נוגע במת עצמו" (בשעת עס איז דאָ "חבורי המת").

ה. נאָך אַז ענין וואָס רש"י באַ- וואָרנט מיט דער הוספה (אויף לשון הספרי) — "ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו":

לולא דער הוספה וואָלט מען גע- קענט לערנען, אַז דאָס וואָס אַ "הורג

(22) אלא שכוה כמה דיעות אם מטמא רק במגע כמת אבל לא במשא ובאהל (רמב"ם הל' טומאת מת שם ה"ט י"ג): או שמטמא במגע ובמשא אבל לא באהל (רמב"ם חוקת שם, טו): או שמטמאים כמת עצמו במגע ובמשא ובאהל (תו"ד חרב (ניזיר ג, ב) וד"ה כי קאמר (חולין עא, סע"ב ואילך)). וכן מחלוקת אם זה רק בכלי מתכות או בכל כלי שטף — ראה רמב"ם וראב"ד הל' טומאת מת שם ה"ג. מ"ל"ם שם ד"ה ודע. מפרשי הספרי חוקת שם. ובכ"מ. ואכ"מ.

(23) פרש"י מצורע טו, ה.

(24) חוקת שם, טו.

און דעריבער זאגט דער פסוק דעם
דין מיטן לשון „כל הורג נפש“ — וואָס
איז מדגיש די פעולת האדם און זיין
קשר מיטן מת — ווייל אַט דער קשר
צווישן דעם הורג נפש מיטן מת, וואָס
ער קומט אין באַרירונג מיטן מת (ע"י
הכלי), שאַפט די טומאה, „כאילו נוגע
במת עצמו“.

ו. ע"פ הנ"ל וועט מען פאַרשטיין
דעם המשך אין פירוש רש"י: „או יכול
אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל נוגע
בחלל מקיש כו" — דלכאורה (אע"פ
וואָס עס שטייט כל), מאי קמ"ל?

— דער רא"ם²⁶ לערנט, אַז די סברא
פון דער קס"ד אַז „אפילו זרק בו חץ
והרגו“ זאל ווערן טמא, איז — „שמא
אינו מטמא את ההורג מפני נגיעתו אלא
מפני הריגתו“ — כולל אפילו אין אַן
אופן פון „זרק בו חץ“.

אַבער ע"פ הנ"ל איז מובן, אַז אַזאָ
סברא (אַז די טומאה קומט מצד
ההריגה) האָט מלכתחילה קיין אַרט נישט
אין פשוטו של מקרא, ווייל לפ"ז וואָלט
עס געמיינט אַז דאָ איז נתחדש געוואָרן
אַ נייער אופן אין טומאת מת, כנ"ל ס"ד:
און עס איז אויך אַ דוחק צו זאָגן, אַז
רש"י מיינט דערמיט נאָר אַ תוספת ראי'
(אַז די טומאה קומט נישט מצד דער
הריגה) פון דעם היקש הורג לנוגע —
נאָר דער ביאור אין דעם: וויבאַלד אַז
די טומאה פון „כל הורג נפש“ איז מצד
דעם וואָס „כאילו נוגע במת עצמו“,
הייסט עס דאָך, אַז ביי טומאת מת דאַרף

וואָלט נישט געווען אַזוי קשה — היות
דער פסוק רעדט וועגן נגיעה „בחלל
חרב“, האָט אַן אַרט צו זאָגן אַז דערמיט
איז די תורה מרמז אַז אפילו ווען די
נגיעה איז בחרב (שנגע בחלל) ווערט
מען טמא טומאת שבעה;

וויבאַלד אַבער מ'לערנט דאָס אַפ פון
פסוק „כל הורג נפש“ — און אין דעם
פסוק ווערט איבערהויפט נישט דער-
מאָנט וועגן אַ „כלי“ שהרג בו, איז ווי
פאַסט צו זאָגן אַז די תורה זאָגט אַ
חידוש בשייכות צו כלי, ווען „העיקר
חסר“ אינעם לשון „כל הורג נפש“!

דערפאַר איז רש"י מדייק בלשונו און
זאָגט „שהכלי מטמא אדם בחבורי המת
כאילו נוגע במת עצמו“: דאָ איז נתחדש
געוואָרן נישט אַ דין בשייכות צו דער כלי
— אַז די כלי באַקומט דעם תוקף פון
אבי אבות הטומאה (ע"ד ווי ביי משכב
הזב וואָס דער משכב „נעשה אב הטומא"
אה" — נאָר דער דין אַז דער אדם איז
„כאילו נוגע במת עצמו“²⁴: דורך דעם
וואָס ער רירט אַן די כלי בחבורי המת,
הייסט עס אַ נגיעה במת עצמו²⁵.

24 עפ"י יומתק לשון רש"י „כאילו נוגע במת
עצמו“, דמשמע שהפירוש בזה, שהכלי מטמא אדם
בחבורי המת כאילו נוגע אַז במת עצמו, משא"כ
הלשון „כאילו נגע" במת עצמו" משמעו, שהמדובר
בדין טומאה, שהכלי מטמא אדם באותו האופן כאילו
נגע מת.

25 להעיר מגויא חוקת שם גבי גולל ודופק,
דהוי כאילו נגע במת „לא שיהי' טומאה בגוף הגולל
ודופק אלא הוי כאילו נגע במת עצמו“. עיי"ש. ולפי
דבריו, גם פרט זה דטומאה בחבורין הוי כאילו נוגע

במת עצמו, אינו חידוש ממש בפרשתנו, כ"א —
דאמרינן זה גם בכל הכלים (המקבלים טומאה), לא
רק דברים המיוחדים למת ולקבורתו.
26 בפרש"י כאן קרוב לסופו.

*) אבל כן הובא לשון רש"י ברמב"ן וכו"ה בדפוס
אי וב' וכת"י רש"י שתח"י. אבל בדפוסים שלפנינו
„נוגע“.

אויף דעם זאגט רש"י, "ת"ל וכל נוגע בחלל, מקיש הורג לנוגע, מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו": וויבאלד אז אויך די טומאה פון "הורג" איז (ניט א נ"ייער סוג טומאה מצד ההריגה, נאָר) מצד דעם דין פון טומאת מגע, איז דעריבער מסתבר צו זאגן, אז די טומאה פון "כל הורג נפש" איז אין דעם זעלבן אופן ווי "כל נוגע בחלל" (וואָס שטייט בהמשך אחד) — "מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו".

ז. א תלמיד ממולח קען אבער פרעגן: וויבאלד אז אין ביידע פאלן, סיי ביי "חבורי המת" און סיי ביי "זרק בו חץ והרגו", איז די נגיעה במת (ניט א נגיעה כפשוטה, נאָר) בלויז אין א "חיבור" וואָס ווערט געשאפן דורך א צווייטער זאך — פאָדערט זיך א הסברה: ס'ו"ס אין וואָס באַשטייט דער חילוק צווישן די צוויי אופני חיבור וואָס דוקא ביים ערשטן אופן ווערט מען טמא בטומאת מת?

— דייטעט רש"י אן די הסברה בזה דורכן ברענגען דעם בעל המאמר, ר' מאיר: די גמרא³⁰ זאגט א כלל אז ר' מאיר איז דאין דיני דגרמי. ד.ה. אע"פ וואָס קיי"ל³¹ אז גרמא איז פטור, האַלט אַבער ר' מאיר, אז אויב דער גרם איז באופן של "גרמי", איז עס פונקט ווי א מזיק בידיים און מ'איז מחוייב צו צאָלן פאַרן נזק.

די נקודת החילוק צווישן "גרמא" און "גרמי" איז³²: "גרמא" מיינט, אז דער הניזק ווערט נגרם באופן אז עס איז דא א

ניט זיין קיין נגיעה כפשוטה, אז דער גוף האדם רירט אן דעם מת, נאָר עס איז גענוג וואָס מען קומט אין באַרירונג מיטן מת באמצעות הכלי, וואָס אויך דאָס ווערט פאַררעכנט "כאילו נוגע במת עצמו".

ובמילא — אפילו זרק בו חץ והרגו: וויבאלד אז אפילו אין פאל פון אַגרידן אַ כלי "בחבורי המת" באַשטייט די נגיעה במת (ניט אין דעם וואָס דער גוף האדם רירט אן דעם מת, נאָר) בלויז אין דעם וואָס מען קומט אין א קשר מיטן מת (באמצעות הכלי) — האָט אן אַרט צו זאגן, אז אויך ביי "זרק בו חץ והרגו" איז דער דין אַזוי²⁷. וואָרעם אויך אין דעם פאל קומט דער אדם אין באַרירונג מיטן מת — דורך זיין "כח"²⁸ וואָס איז דא אין דעם חץ²⁹.

(27) עפ"י תומתק הגירסא בכמה כתי רש"י (שחח"), וכ"ה ברמב"ן כאן — "יכול אפילו זרק בו כו" (בלי תיבת "או"), כי הקס"ד דאפילו זרק בו חץ והרגו אינה בניגוד למ"ש לפנינו, אלא בא בהמשך, ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כו" יכול אפילו זרק בו חץ כו", דה"א דגם בזה אמרינן שהוא כענין חבורי המת. וראה הערה 29.

(28) במכש"כ וק"ו מכי תצא אש ומצאה גר' שלם גוי לפי שלא שומר כו' (משפטים כב, ו ובפרש"י שם) וכאן הרי זרק את החץ.

(29) עפ"י נמצא דהקס"ד "אוי יכול אפילו זרק בו חץ כו" שולל רק סיום דברי רש"י (שמטמא דוקא בחבורי המת" ממש), אבל לא התחלת דברי ר"מ בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" — כי מכיון שהקס"ד היא שיטמא מדין טומאת מגע מובן שזהו דוקא אם ה"נגיעה" היא ע"י דבר המקבל טומאה (וראה לקמן סעיף ח, שלכן נקט רש"י דוגמא מזרק בו חץ" דוקא, שהוא דבר המקבל טומאה).

(30) ב"ק ק, א.

(31) שם ס, א. כ"ב כב, ב. ובכ"מ. וראה בהנמקו בהערה הבאה.

(32) ראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך גרמא בנזקין ס"א. וש"נ.

(*) ובדפוס רש"י שלפנינו "או יכול אפילו". וכ"ה בכמה כתי רש"י (שחח"י). בדפוס ראשון "או אפילו", ובדפוס שני "או אינו אלא אפילו".

(*) ראה שוה"ג להערה 27.

ברענגט ניט) קיין היקש אויף דעם), ד.ה. דאָס איז אַ מילתא דתמי' וואָס האָט מלכתחילה קיין אַרט ניט בסברא (כנ"ל סעיף ד) — ניט ווי אין רש"י (וספרי:), "יכול אפילו" ³⁵ זרק בו" ת"ל וכל נוגע בחלל מקיש בו", ד.ה. עס איז דאָ אַ יכולת און אַ קס"ד אַז "זרק בו חץ" זאָל טמא ווערן בטומאת מת, און מען דאַרף אַנקומען צום היקש פון "הורג לנוגע" כדי צו שולל זיין די סברא.

(ב) דער רמב"ם איז מוסיף אַ דוגמא — "או זרק אבן והרג" ³⁶.

(ג) אין רש"י (וספרי) שטייט "זרק בו חץ" והרג" — אָבער אין רמב"ם איז דער לשון "ירה חץ והרג או זרק אבן והרג", עס ווערט ניט דערמאָנט דער נהרג.

וע"פ הנ"ל יש לומר אַז די שינויים הנ"ל זיינען האַ בהא תליא:

די קס"ד אין פירש"י אַז "זרק בו חץ והרג" איז טמא בטומאת מת, איז ווייל דאָס האָט אַ גדר פון טומאת מגע ("כאילו נוגע במת עצמו"), מצד דעם "חיבור" צווישן דעם כח האדם מיטן מת, כנ"ל בארוכה. און דערפאַר:

(א) דער דיוק דאָ איז "זרק בו חץ והרג" — וואָס איז מדגיש די שייכות צווישן דעם הורג נפש מיטן מת.

(ב) די דוגמא איז דוקא פון "זרק בו חץ" (ניט — "אבן"), וואָס איז אַ דבר

ריחוק, במקום אָדער בזמן, צווישן פעולת המזיק און דעם היזק בפועל; משא"כ "גרמי" מיינט, ווען דער היזק ווערט אויפגעטאָן בקירוב (מקום וזמן) צו פעולת האדם.

ועד"ז בעניננו: אע"פ אַז אין ביידע פאַלן, סיי ביי "חבורי המת" און סיי ביי "זרק בו והרג", איז דאָ מערניט ווי אַן ענין פון חיבור ושייכות מיטן מת ע"י דבר אחר, אע"פ"כ איז דאָ צווישן זיי אַ חילוק עיקרי: ביי "חבורי המת" שאַפט די נגיעה בכלי אַ "קירוב" (חיבור) מיטן מת, און דערפאַר איז עס "כאילו נוגע במת עצמו" (ע"ד ווי ביי "גרמי", כנ"ל, אַז עס ווערט פאַררעכנט ווי אַ מזיק בידיים); משא"כ אין פאַל פון "זרק בו חץ", וואו דער כח קומט אין באַרירונג מיטן מת בהפסק מקום כו" ³⁷, איז עס ניט "כאילו נוגע במת עצמו".

ח. און דאָ זעט מען — בענינים מופ' לאים ע"ד ההלכה — דעם חילוק צווישן (לשון) רש"י (ולשון) הרמב"ם בנדון זה: דער ענין שבסיום פירוש רש"י — "יכול אפילו זרק בו חץ כו" — ברענגט זיך אין רמב"ם ³⁸, אָבער מיט דריי שינויים (עיקריים), וז"ל: הרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג או זרק אבן והרג נטמא שבעת ימים, אלא כו".

(א) אַ שינוי הכי תמוה: דער רמב"ם זאָגט "וכי תעלה על דעתך" (ובמילא דאַרף מען ניט האָבן כלל (און ער

(35) בספרי "או אפילו" כבדפוס ראשון הנ"ל (שוה"ג להערה 27).

(36) במל"מ שם ד"ה ומ"ש מנין, וכמו שדרשו בספרי וכי תעלה על דעתך כו" (כלשון הרמב"ם). ובדפוסים וכתבי הספרי שנשמנו בספרי הנ"ל (הערה 8) ליתא גירסא זו. וראה לעיל הערה 7.

(37) בספרי "זרק בו החץ".

(33) ושאיני באש (ראה לעיל הערה 28) שהתוצאה והעונש בחוץ ממנו (ממונו), משא"כ טומאה היו בו.

(34) ה' טומאת מת שם ה"ג. ובכס"מ שם: בספרי פרשת חוקת.

דעתך כו" — דער רמב"ם איז שולל
הסברא מעיקרא אז די עצם הריגה איז
גורם טומאה. און דערפאר זאגט ער:

(א) „וכי תעלה על דעתך" — ווייל
דאס איז (ע"ד ההלכה) א סברא שאין לה
מקום מלכתחילה.

(ב) „ירה חץ והרג" (ניט) — „... בו...
והרגו" — ווייל דא איז ניט נוגע די
שייכות ופעולה אין דעם נהרג, נאר די
עצם מעשה ההריגה.

(ג) ער איז מוסיף די דוגמא פון „זרק
אבן" וואס איז ניט קיין דבר המקבל
טומאה — להדגיש אז ער קומט שולל
זיין די סברא אז די טומאה קומט מצד
עצם מעשה ההריגה, וואס אין דעם איז
קיין נפק"מ ניט צי דאס איז דורך א דבר
המקבל טומאה אדער ניט.

ט. פון יינה של תורה שבפירוש
רש"י:

אזוי ווי דאס איז אין צד ההיפך טוב,
בנוגע לטומאה, אז „הכלי מטמא אדם
בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו",
עד"ז איז דאס אין צד הטוב, בנוגע
לטהרה וקדושה, אז דורך דביקות בתל-
מידי חכמים „מעלה עליו הכתוב כאילו
נדבק בשכינה ממש"⁴⁰.

ואדרבא וויבאלד אז „מדה טובה
מרובה ממדת פורענות"⁴¹, איז מובן, אז
אע"פ אז בנוגע לטומאה, איז א „גרמא",
א „ווייטער" קשר ושייכות צום ענין
החטא וטומאה פועל'ט ניט אויף דעם
אדם אז עס זאל צו אים נדבק ווערן

המקבל טומאה. ווארום וויבאלד דער
קס"ד איז אז מען ווערט טמא בטומאת
מגע איז מובן אז דאס איז שייך דוקא
אויב „הורג בדבר המקבל טומאה" (אז
דער מגע איז באמצעות א דבר המקבל
טומאה).

(ג) עס איז טאקע דא אן ארט פאר דער
קס"ד — „יכול אפילו כו" — און כדי
דאס צו שולל זיין דארף מען אַנקומען
צו א היקש.

משא"כ דער רמב"ם, וואס האלט ניט
אז טומאה בחבורין איז מן התורה³⁸ —
און דעם דין פון „כל הורג נפש"
ברענגט ער אין דער הלכה פון „החרב
כמת"³⁹, אז „הוא הדין לשאר כלים בין
כלי מתכות כו" או „הרי הן לנוגע בהן
כנוגע במת עצמו מה המת מטמא כו' אף
כלים שנטמאו במת הם והכלים או האדם
שיגע בהן טמאין טומאת שבעה" —

ברענגט ניט אפילו א קס"ד א (יכולת)
— יכול אז „זרק בו חץ והרגו" איז טמא
מצד דעם „חיבור" צווישן דעם הורג
מיטן נהרג; נאר ער זאגט „וכי תעלה על

(38) שכתב שם בהלכה ב „אבל מדברי סופרים
הנוגע במת נוגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר במת
שניהם טמאים טומאת שבעה וכאילו נגע זה השני
במת עצמו". וראה כס"מ ומל"מ שם בארוכה.
ולעזיר מלשון הרמב"ם שם ה"ה „או הנוגע באדם
שנגע בכלים שנגעו במת פטור כמו שביארנו
בהלכות ביאת מקדש כו", אבל בהל' ביאת מקדש
פי' ה"טו' כתב „או שנגע באדם שנגע בכלים
הנוגעים במת כו", ועד"ז בהל' נזירות פ"ז ה"ח „או
בכלים הנוגעים במת כו" (וראה כס"מ ולח"מ שם).
ראב"ח.

(39) כ"ה לשון הרמב"ם בהל' טומאת מת שם
ה"ג, ולא כלשון הש"ס (הנ"ל הערה 10). „חרב הרי
הוא כחלל". ולמד זה „שנאמר בחלל חרב או במת".
משא"כ בפיה"מ אהלות פ"א מ"ב. וראה ספרי דבי רב
לספרי חוקת שם.

(40) תניא ספ"ב, ע"פ כתובות קיא, ב. ספרי עקב
יא, כב. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ב. סהמ"צ מ"ע ו'.
(41) סוטה יא, א.

והמהנה ת"ח מנכסיו"45 טוט דאָס אויף
אַז „כאילו מדבק בשכינה (ממש)“,

און עס ווערט „ואתם הדבקים בה"א
חיים כולכם היום"46.

(משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב)

„טומאה“ (נאָר ווען עס איז אין אַן אופן
פון „חבורין“ דוקא),

איז אָבער אין צד הקדושה אַנ-
דערש"42: כדי צו ווערן „נדבק בשכינה
ממש"43 איז גענוג ווען מ'איז דבוק צו
תלמידי חכמים מיט אַ שייכות איזו
שתהי', ווי די גמרא"44 זאָגט „כל המשיא
בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח,

(45) וברמב"ם שם „לפיכך צריך אדם להשתדל
שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לת"ח ולאכול
ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לת"ח
ולהתחבר להן בכל מיני חבור כו". וראה לשונו
בסהמ"צ שם.

(46) ואתחנן ד, ד — הובא בכתובות ובסנהדרין
שם.

(42) ראה סנהדרין סד, א ועיון יעקב (לע"י) שם.

(43) כ"ה בתניא שם. ובכתובות: מדבק בשכינה
(וליתא תיבת „ממש“).

(44) כתובות שם.

מטות – מסעי

און דערפאר (לדעת ר"י הגלילי) לא הביאו ביכורים, משא"כ „חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן“ — „דויתא להם משה וגו' כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני ראובן ובני גד“.

דארף מען האבן א ביאור: וויבאלד אז „הן לא בחרו מעצמן בתחילה“ — פאר-וואס האט זיי משה רבינו אנגעבאטן א נחלה בעבר הירדן?

דער רמב"ן¹⁰ איז מבאר אז „מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה אולי אנשי מקנה היו ונתן להם חלקם“.

אבער לכאורה איז דאס ניט פאר-שטאנדיק. ווארום משה רבינו איז דאך געווען שטארק ניט צופרידן פון בקשת בני גד ובני ראובן „יותן את הארץ הזאת . . . לאחוזת“¹¹ (ניט „הארץ אשר נתן להם

א. אין היינטיקער סדרה: ווערט דערציילט וועגן די בני גד ובני ראובן — אז היות זיי האבן געהאט „מקנה רב“, האבן זיי געבעטן מ'זאל זיי געבן זייער אחוזה אין עבר הירדן (וועלכע איז גע-ווען אז „ארץ מקנה“): און לבסוף האט משה רבינו אויף דעם מסכים געווען, און — „יותן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון גו' עוג גו“³.

שטעלט זיך די שאלה: חצי שבט מנשה — מאן דער שמ"י?! אין די אלע דיבורים צווישן משה רבינו מיט די בני גד ובני ראובן ווערט קיין איינמאל ניט דערמאנט אז אויך „חצי שבט מנשה“ האבן זיך משתתף געווען אין דער בקשה מ'זאל זיי געבן א נחלה אין עבר הירדן⁴.

אין ירושלמי שטייט (כנוגע הבאת בכורים), אז עס איז דא א חילוק צווישן נחלת בני גד ובני ראובן און נחלת חצי שבט מנשה: בשייכות צו נחלת בני גד ובני ראובן פאסט ניט זאגן „אשר נתתה לי (ה')“ — ווייל „נטלתי לי מעצמי“⁵,

(8) פני משה שם. ועד"ז פ"י במשנה ראשונה בכורים שם (ד"ה שאינה). — ובכמה מפרשים (וראה המובא ב„לאור ההלכה“ (להרשיי זיין) שבעה ערה הבאה) עוד פירושים בדברי הירושלמי. ואכ"מ.
(9) ולהעיר מפרשי עה"ת (דברים ג, יג. וכן ברש"ם ב"ב נז, א) שנחלת מנשה בעבר הירדן — „ארץ רפאים“ (דברים שם). — „היא אותה שנחתי לאברהם“ בברית בין הבתרים (לך טו, יט). וראה המובא בס' „לאור ההלכה“ ע' קסב. ואכ"מ.
(10) פרשתנו שם, לג. ועד"ז במושב זקנים שם. וראה גם אברבנאל שם. — בראב"ע שם (לב), ולא הזכיר ע"ע חצי שבט מנשה בעבר הירדן חצי השבט (ועד"ז בצרור המור בתי הראשון). ולכאורה אינו טעם מספיק.

(11) פרשתנו שם, ה.

(1) מטות לב, א ואילך.

(2) שם, כ ואילך.

(3) שם, לג.

(4) וגם בהתנאי „אם יעברו גו' (שם, כט-ל) לא נזכר „חצי שבט מנשה“ (ורק ביהושע א, יב-יג) נאמר „ולחצי שבט מנשה גו' זכור את הדבר גו'“, ולהעיר מלשון רש"י (דברים ג, יח) „לבני ראובן וגו' (אלא שבמפרשי רש"י — ששולל בזה שאר בני). וראה רש"י פרשתנו שם, יז.

(5) בכורים פ"א ה"ח (הובא גם בר"ש בכורים פ"א מ"י).

(6) תבא כו, י.

(7) ראה גם ספרי תבא שם, ג.